

Solutio. Respondeo dicendum, quod in peccato possunt multa considerari, ex quibus peccatum gravitatem trahere potest; et contingit quod illud peccatum quod secundum unum est gravius, secundum aliud levius invenitur. Illud tamen simpliciter gravius considerandum est quod secundum plura et potentiora gravius invenitur, et præcipue secundum speciem peccati: quia quantitas consequens speciem peccati, est peccato essentialior quam quæ circumstantias peccati sequitur. Secundum hoc ergo dicendum, quod peccatum Adæ quantum ad hoc gravius aliis fuit quod minori tentatione pulsatus cecidit, et quod facilius resistere potuisset; sed quantum ad speciem peccati, et quantum ad alias circumstantias, quæ peccatum magis exaggerant, multa graviora peccata sunt secuta.

Et per hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod hoc fuit per accidens quod majorem læsionem intulit, ex hoc scilicet quod naturam integram invenit; unde non sequitur quod gravius ceteris fuerit, quia hoc idem etiam sequentia peccata fecissent, si talem naturam invenissent; sicut et secundum peccatum mortale gratia non privat, quia eam non invenit; sed privaret, si inveniret.

Ad tertium dicendum, quod poena peccati Adæ dupliciter dicitur. Una quæ debetur sibi in quantum est quoddam singulare peccatum et personale; et sic multis aliis peccatis gravior poena debita fuit. Alia quæ debetur sibi indirecte ratione infectionis originalis peccati ex ipso creatae, et sic maxima poena ipsum primum peccatum secuta est. Sed gravitas hujus poenæ non commensatur quantitati primi peccati ut fuit quoddam personale peccatum, sed secundum quod corruptit naturam.

Ad quartum dicendum, quod quamvis gratia excedat naturam, tamen quia potentia naturalis est quæ substantiam actus administrat (qui ex gratia informatur), ideo defectus naturalis boni magis excusat peccati actum quam etiam carentia gratiæ: gratia enim non elevat hominem ut statim eliciat actum intellectus deiformis, quod tamen Angelus ex natura habet: et ideo magis facit ad irremissibilitatem peccati superioritas naturæ quam excessus gratiæ. Causa tamen quare peccatum Angeli est irremissibile, et non peccatum hominis, supra, in tractatu de Angelis, dicta est.

Ad quintum dicendum, quod sicut homo per se gratiam amittere potest, nec tamen per se potest gratiam recuperare, quia gratia virtutem naturæ excedit: ita etiam homo potuit integritatem innocentiam amittere, quæ conditionem naturæ excedebat, ut dictum est, nec tamen potuit eam recuperare nisi ille qui supra naturam erat: nam gratia quæ postmodum Adæ reddita creditur, non nisi ad actus personales se extendebat; unde naturam in illud quod supra se est, elevare non poterat, scilicet in originalem justitiam, et impassibilitatem, quæ supra conditionem principiorum naturæ humanæ erat.

ARTICULUS III.

Utrum Adam in statu innocentiam potuerit peccare venialiter. — (1-2, qu. 89, art. 3; et de Malo, qu. 7, art. 7.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod Adam

in primo statu venialiter peccare potuit. Dispositio enim præcedit perfectionem. Sed veniale est dispositio ad mortale. Ergo videtur quod prius venialiter quam mortaliter peccaverit.

2. Præterea, liberum arbitrium se habet ad opposita, et præcipue si confirmatum non sit. Sed liberum arbitrium hominis in primo statu confirmationem non erat. Ergo sicut poterat non peccare venialiter, ita etiam poterat peccare venialiter.

3. Præterea, quicumque potest id quod plus est, potest illud quod minus est. Sed plus est peccare mortaliter quam venialiter. Cum ergo potuit peccare mortaliter, potuit peccare venialiter.

4. Præterea, mortale peccatum magis repugnat rectitudini et gratiæ, quam peccatum veniale. Sed rectitudo innocentiam non impediebat quin mortaliter peccare posset. Ergo multo minus impediebat quin etiam venialiter peccaret.

5. Præterea, impossibile est quod aliquis credat vel aestimet illud de cuius contrario certus est. Sed Adam, ut dicit Augustinus (1), credidit peccatum quod ipse committeret, veniale esse. Ergo ipse nesciebat se non posse venialiter peccare. Sed si non potuisset, scivisset se non posse; quia hoc nobilitatis in eo erat; et inconveniens est nos habere nobilissimos habitus, qui nos lateant (2), ut Philosophus dicit in 2 Poster. (cap. 18). Ergo Adam venialiter peccare potuit.

6. Si dicatur, quod non potuit peccare venialiter, quia non poterant inferiores vires averti nisi prius ratio superior averteretur; contra. In ratione superiori non tantum est peccatum mortale, sed etiam veniale. Ergo potuisset deordinatio aliqua in superiori ratione fuisse per veniale peccatum, sicut et quando aliquis aliquem motum infidelitatis sentit.

Sed contra, peccatum veniale in nobis casatur ex pronitate ad peccandum, et ex quadam impulsionem carnis corruptæ. Sed hoc totum per peccatum secutum est. Ergo videtur quod ante mortale peccatum, veniale peccatum esse non potuit.

Præterea, parvum motivum non commovet magnam virtutem. Sed veniale peccatum parvum habet motivum, in quo appetitus non ut in fine quiescit. Ergo cum virtus humana in primo statu esset fortissima, videtur quod per veniale peccatum commoveri non poterat.

Solutio. Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est, talis erat primi status rectitudo ut superior pars rationis Deo subijceretur, cui subijcerentur inferiores vires, quibus subijceretur corpus; ita quod prima subjectio erat causa secundæ, et sic deinceps. Manente autem causa, maneret effectus; unde sicut quamdiu homo erat subditus Deo, nihil in corporis partibus contingere poterat contrarium animæ; ita etiam nihil in viribus animæ contingere poterat quod superior ratio non ordinaret in Deum. Quod autem in Deum recte ordinatum est, veniale peccatum non est: et ita veniale peccatum in primo statu contingere non poterat, sicut nec mors, nisi prius ordo mentis ad Deum tolleretur; quod sine peccato mortali fieri non potuit.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est dispositio. Quædam est quæ necessaria est ad esse ejus ad quod disponit: et hæc semper præcedit illud ad quod disponit, sicut calor formam ignis.

(1) Lib. 14 de Civ. Dei, cap. 11 (Ex edit. P. Nicolai).
(2) Al. et nos latent.

Quædam vero dispositio ordinatur ad facilitatem ejus ad quod disponit: quod quidem sine ea esse potest, sed non ita de facili: sicut quod ligna perfunduntur oleo, ut inflammantur citius; et sic veniale peccatum est dispositio ad mortale.

Ad secundum dicendum, quod Adam in primo statu habebat liberum arbitrium ad peccandum venialiter; sed hoc non poterat in actum exire, nisi prius peccaret mortaliter. Et ratio hujus dicta est. Vel potest dici, quod comparando liberum arbitrium ad objectum suum, confirmatum non erat: sed comparando unum ordinem ad alium, habebat quandam confirmationem, ut scilicet inferior ordo superiorum inviolabiliter sequeretur.

Ad tertium dicendum, quod differt in potentiis activis et passivis: quia in potentiis activis, quod potest in plus, etiam in minus potest; ut qui potest ferre centum libras, potest etiam ferre decem; in potentiis autem passivis est e converso: qui enim potest pati a parvo, potest etiam pati a majori, ut si aliquis potest vinci ab uno, potest etiam vinci a duobus; sed non convertitur: et talis potentia est potentia peccandi; qui enim peccat, a peccati sui concupiscentia vincitur.

Ad quartum dicendum, quod rectitudo originalis justitiæ intantum repugnabat culpæ mortali ut simul cum ea esse non posset; tamen culpa mortalis quæ ei opposita erat, ipsam privare poterat. Venialis autem culpa nec privare justitiam originalem poterat, cujus principium erat in ordine superioris partis in Deum, a quo veniale peccatum non separat, nec simul poterat cum ea esse propter ordinem inferiorum sub superiori.

Ad quintum dicendum, quod Adam etsi peccare non posset venialiter, tamen poterat de hoc certus non esse: quod enim habitus nobilissimi nos non lateant, intelligitur de habitibus cognitivæ partis, de quorum perfectione certitudo est; non autem de habitibus affectivæ, qui latent, ut in caritate patet. Et præterea si scivisset in universali, poterat in particulari non considerare. Vel melius dicendum, quod veniale dicitur tripliciter: scilicet veniale ex genere, ut verbum otiosum; veniale ex causa, ut quod ex infirmitate vel ignorantia geritur, quod excusabilitatem quandam habet; et est veniale ex eventu, sicut culpam præcedentem mortalem confessio sequens venialem facit, ut Ambrosius (1) dicit, quia relinquitur reatus temporalis

(1) Colligitur ex ejus libro de Paradiso, cap. 14 (Ex edit. P. Nicolai).

DISTINCTIO XXII.

De origine illius peccati (1).

Hic videtur diligenter investigandum esse, quæ fuerit origo et radix illius peccati. Quidam putant, quandam elationem in animo hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni consentit. Quod videtur Augustinus inuere (super Genesim, lib. 12, cap. 5), ita dicens: « Non est putandum quod homo deperiret, nisi præcessisset in eo quedam elatio commenda, et per humilitatem peccati sciret quam falso de se præsumpsit, et quod non bene se habet natura, si a faciente recesserit. » Item in eodem lib. cap. 50: « Quo-

(1) Al. deest titulus.

poenæ. Cum ergo Augustinus dicit, quod credidit peccatum esse veniale, intelligitur veniale ex causa, quod quandoque etiam mortale est simpliciter.

Ad sextum dicendum, quod sicut in parte intellectiva speculative, suprema pars est quæ principii per se notis inhaeret; ita in ratione practica suprema pars est quæ fini adhaeret, quia finis in operabilibus est sicut principium primum indemonstrabile in speculative, ut in 6 et 7 Ethic. (cap. 9) Philosophus dicit: et hæc pars non potest deordinata esse nisi per peccatum mortale, quod finem contrarium ponit. Ab ordine autem hujus partis totus ordo originalis justitiæ dependebat; et ideo nisi prius mortaliter peccasset, nulla inordinatio in eo esse potuisset.

Expositio textus.

Diabolus per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Modus quo Angeli boni vel mali in assumptis corporibus loqui possunt, supra, dist. 8, qu. 1, art. 4, tactus est.

Serpens dicitur esse callidior. Videtur hoc esse falsum: quia quodcumque animal diabolus assumpsisset, eandem calliditatem habuisset, si propria calliditate astutus non erat, ut ipse subdit. — Sed dicendum, quod in his quæ visibiliter gerebantur, ea quæ non videntur, intelligi poterant. Serpens autem etsi astutiam ad nocendum homini spiritualiter ex se non haberet, habet tamen astutiam ad nocendum sibi corporaliter; unde astutia exterior serpentis astutiam spiritualem daemonis designat; et ideo callidior aliis animantibus dicitur propter astutiam daemonis, quæ movebatur, per quam et diabolus designabatur.

Sicut per energumenos et phanaticos. Energumeni dicuntur quasi interius laborantes ab eo quod est in, et ergo quod est labor. Phanatici dicuntur ex hoc quod in fanis, vel templis idolorum a daemonibus responsa accipiebant. Sed utrumque hic pro arreptis a daemone accipitur.

Avaritia immoderata habendi cupiditas. Hoc quod hic dicitur de avaritia, non est intelligendum de ea secundum quod est speciale vitium, unum de septem capitalibus; quia sic non differt a superbia, quæ est appetitus immoderatus propriæ excellentiæ; sed sumitur hic avaritia prout est generale vitium ad omnia peccata, quæ in appetitu quorumcumque bonorum naturalium consistunt, ut curiositas, superbia, et hujusmodi, ut distinguit Augustinus (11 super Genes.).

« modo verbis tentatoris crederet mulier Deum se a re bona
« et utili prohibuisse, nisi inesset ejus menti amor ille pro-
« prie potestatis, et de se superba præsumptio? Quæ per
« tentationem fuerat convincenda, aut perimenda (1). Denique
« non contenta suasionem serpentis, aspexit lignum bonum esu,
« decorum aspectu: nec credens se inde posse mori, forte
« putavit Deum alioquin causa significationis illud dixisse.
« Ideo comedit, et dedit viro suo, fortassis cum aliqua sua-
« sione, quam Scriptura intelligendam reliquit. Vel forte non
« fuit suaderi necesse, cum eam mortuum esse illo elbo non
« videret vir. » (Et cap. 27): « Sicut ergo non est permissus

(1) Nicolai reprehenda.

diabolus tentare feminam, nisi per serpentem, ita nec virum nisi per feminam; ut sicut preceptum Dei per virum venit ad mulierem, ita diabolus tentatio per mulierem ad virum transiret (1).

Quod aliter locutus est diabolus in muliere quam in serpente.

In muliere vero, quae rationalis erat, non est ipse locutus ut in serpente, sed persuasione eius; quamvis ista non ex adjuvaret interius quod per serpentem gereret exterius. Et praedictas tentationes modus atque progressus insinuat; nec non etiam quod praedictis, innui videtur, scilicet quod tentationem praecesserit quaedam elatio (2) et praesumptio in mente hominis.

Objectio contra illos qui dicunt, elationem praecessisse in mente.

Quod si ita fuit, non igitur alterius suggestione prius (3) peccavit; cum auctoritas tradat, ideo peccatum diaboli incurrit esse, quia non suggestione, sed propria superbia cecidit; hominis vero curbia, quia non per se sed per alium cecidit, et ideo per alium surgere potuit. Quocirca praedicta Augustini verba peritum ac diligentem lectorem efflagitant, quae sic intelligere sane quimus. Non deiecerat homo, scilicet in actum illius peccati, ut scilicet lignum vetitum oderet, et in has miseria per tentationem diaboli, nisi elatio comprimensa praecessisset, non utique tentationem, sed opus peccati. Talis enim fuit ordinis processus. Diabolus tentando dixit (Gen. 3, 13) Si comederis, eris sicut dii, scientes bonum et malum; quo auditu, statim menti mulieris superbit elatio quaedam, et amor propriae potestatis: ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat; et utique fecit. Suggestione igitur peccavit: quia tentatio praecessit, ex qua in mente eius orta est elatio, quam peccatum operis secutum est, et poena peccati.

Quae fuit elatio mulieris.

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, quae creditur, et voluit habere similitudinem Dei cum aequalitate quadam, putans illud esse verum quod diabolus dicebat; et ideo specialiter mulierem commemoravit Augustinus iniquiens (ubi supra): Quomodo crederet mulier diabolo, nisi esset in mente eius de se superba praesumptio? Et quod illi sequitur, scilicet Quae per tentationem fuerat convincenda, vel perimenda (4) ad mulierem referendum est; ut intelligatur, quae mulier, non quae elatio, fuerat per tentationem convincenda, vel perimenda.

Quae fuit elatio viri: an crederet et voluerit quod mulier.

Solut quae, utrum illa talis elatio et amor propriae potestatis in viro fuerit sicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier. Non enim pu-

(1) Nicolai addit sequentia. Unde iterum Augustinus lib. 8 super Genesim addit, cap. 17: a Merito quaeritur, utrum hoc praecceptum viro tantum Deus dederit, an etiam feminam; verba enim Scripturae sic se habent: Et praecipit Dominus Deus Adae, dicens. Non dixit: Praecipit. Deinde sequitur: De omni ligno quod est in paradiso edes. Non dixit: Edetis. Deinde adiungit: De ligno autem cognoscendi bonum et malum non manducabis. Jam hic tanquam ad varios plurales loquitur; et pluraliter praecceptum terminat, dicens: Quae die enim edideris ex eo, morte morietur tibi. An sciens quod ei facturus esset mulierem, illa praecipit ordinatissime, ut per virum praecceptum Domini ad feminam perveniret? Sed lib. 11, ut supra cap. 53: Et hoc sane ad aliquam pertinet significationem, quod sicut praecceptum viro datum est, per quem veniret ad feminam, ita vir prior interrogatur (post praecceptum transgressionem). Praecceptum enim a Domino per virum usque ad feminam; peccatum autem a Domino per feminam usque ad virum. Et iterum cap. 27: a Sed in serpente diabolus ipse locutus est, utens eo velut organo ad exprimensa corporalia signa, per quae mulier suadentis intelligeret voluntatem. In Deinde nullo adhibito titulo (qui dicitur in Magistri textu ad marginem tantum habetur) statim subiungit. In Muliere vero etc.

(2) Al. electio. (3) Al. posterius. (4) Nicolai, vel reprehimenda.

tavit esse verum quod diabolus suggererat. In eo tamen fuisse seductum credi potest, quod commissum veniale putaverit quod praesumptivum erat. Sed nec prior seductus fuit, nec in eo in quo mulier, ut crederet Deum illud lignum ideo tangere prohibuisse, quia si tangeret, fierent sicut dii. Verumtamen praevicariot fuit Adam, ut testatur Apostolus. Potuit ergo aliqua elatio menti eius inesse illo post tentationem, ex qua voluit lignum vetitum experiri, cum mulierem non videret mortuum, esca illa percepta. Unde Augustinus super Genes. (lib. 11, cap. 42): Cum Apostolus, Adam praevicariotem fuisse ostendat, dicens (Rom. 3, 14), In similitudinem praevicariotem caliosis Adae: seductum tamen negat, ubi ait (1 Tim. 2, 14). Adam non est seductus, sed mulier. Unde et interrogatus non ait: Mulier seduxit me, sed dixit: Dedit mihi, et comedi (Genes. 3, 12). Mulier vero inquit: Serpens seduxit me (ibid. 13). Hanc autem seductionem proprie vocavit Apostolus, per quam id quod suadebat, cum falsum esset, verum putatum est, scilicet quod Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia sciebat eos, si tetigerint, sicut deos futuros, tanquam eis divinitatem invideret, qui eos homines fecerat. Sed et si virum propter aliquam mentis elationem, quae Deum latere non poterat, sollicitavit aliqua experienti cupiditas, cum mulierem videret, accepta illa esca, non esse mortuum; non tamen cum arbitrio, si jam spirituali mente praedictus erat, ullo modo credidisse quod diabolus suggererat.

Quis plus peccavit, Adam, vel Eva.

Ex quo manifeste animadverti potest, quis eorum plus peccaverit, Adam scilicet, vel Eva. Plus enim videtur peccasse mulier, quae voluit usurpare Divinitatis aequalitatem, et nimiam praesumptionem elata credidit ita esse futurum. Adam vero nec illud credidit, et de poenitentia et Dei misericordia cogitavit, dum uxori morem gerens, eius persuasioni consenti, nolens eam contristare et a se alienatam relinquere, ne periret; arbitratus illud esse veniale, iuxta mortale delictum. Unde Augustinus (ubi supra): a Apostolus inquit (loc. cit.) Adam non est seductus: quod utique ita accepit potest, ut intelligatur non esse seductus, prior scilicet, vel eo in quo mulier, ut scilicet crederet illud esse verum: Eritis sicut dii. Sed putavit utrumque posse fieri, ut et uxori morem gereret, et per poenitentiam veniam haberet. Minus ergo peccavit qui de poenitentia et Dei misericordia cogitavit. Postquam enim mulier seducta manserit, eique dedit ut peccaret, cum mulier seducta manserit, quae creditur sine suo solatio contabescere, et a se alienatam omnino interire, non quidem carnali vitio concupiscentia, quam nondum senserat, sed amabili quadam benevolentia, qua pernum quae fit ut offendantur Deus, ne offendantur amici: quod cum facere non debuisse, divinae sententiaeustus exitus indicavit. Ergo alio quodam modo ipse etiam deceptus est. Inexpertus enim divinae sententiae severitatis, in eo falli potuit, ut veniale crederet esse commissum; sed dolo illo serpentina, quo mulier seducta est, nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi quod mulier plus peccaverit, in qua maioris timoris praesumptio fuit. Quae etiam in se et in Deum peccavit. Inde etiam colligitur quod mulier plus peccaverit, quia gravis poenitentia est: cui dicitur tentatum in se et in Deum peccavit. Inde etiam colligitur quod mulier plus peccaverit, quia gravis poenitentia est: cui dicitur tentatum in se et in Deum peccavit. Inde etiam colligitur quod mulier plus peccaverit, quia gravis poenitentia est: cui dicitur tentatum in se et in Deum peccavit.

Quod praedictae sententiae adversari videtur.

Sed huic videtur contrarium quod Augustinus super Genes. (lib. 11, cap. 53), de viro et muliere peccatum eorum excusantibus ait: Dixit Adam: Mulier quam dedi mihi, dedi mihi de ligno, et comedi. Non dicit, peccavi. Superbia enim habet confusions deformitatem, non confusions humilitatem. Nec etiam mulier confitentem peccatum, sed re fert in alterum, dicens: Serpens decepit me, et comedi: impari sexu, sed pari fastu. Ecce hic dicit Augustinus quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pariter ergo superbiunt, et pariter peccaverunt. Sed hoc ita determinari potest, ut dicamus parum utriusque fuisse fastum in excusatione peccati et in esu ligni vetitis; sed disparum, et in muliere multo maiorem, in eo quod credidit et voluit esse sicut Deus, quod non vir. Verumtamen et de viro legitur quod voluit esse sicut Deus dicit, enim Augustinus super illum locum Psalmi 68: Quae non rapuit, tunc exsolvetur: a Rapuit enim Adam et Eva praesumpsit, ut diabolus, de Divinitate. Rapere voluerunt Divinitatem, et perdidit felicitatem. Item super illum locum Psalmi (40): Deus, quis similis tibi? Qui per se vult esse ut Deus, perverse

vult esse similis Deo; ut diabolus, qui voluit sub eo esse, et homo, qui ut servus noluit teneri praeccepto; sed voluit ut nullo sibi dominanti esset quasi Deus (1). Item super illum locum Epistolae ad Phil. cap. 2: Non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo: Quia non usurpavit quod sum non esset, ut diabolus, et primus homo.

Quorumdam sententia quod Adam ambierit esse ut Deus sed non credidit esse possibile.

Ideo quibusdam videtur quod etiam Adam ambierit esse sicut Deus, non tamen id credidit posse fieri, et ideo falsum esse quod diabolus promittebat, cognovit, et licet divinitatis aequalitatem concupiverit, non tamen adeo exarsit, nec tanta est affectus ambitio, sicut mulier, quae illud posse fieri putavit, et ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua forte ambitio subrepto fore, Aliis autem videtur illud putare verum vel possibile fore. Aliis autem videtur ideo dictum esse quod Adam illud voluerit, quia mulier de eo sumpta illud voluit: sicut, inquit, peccatum dicitur per unum hominem intrasse in mundum, id est in humanam naturam, cum tamen mulier ante virum peccaverit, quia per mulierem intravit de viro factum. Vel potius ideo per hominem dicitur intrasse, quia etiam peccata muliere, si vir non peccasset, humanum genus multum peccatis corruptum periret. Minus ergo peccavit vir quam mulier.

Objectio contra id quod dictum est virum minus peccasse.

His autem opponi solet hoc modo. Tribus modis, ut ait Isidorus (de summo Bono lib. 2, cap. 17) (2), peccatum gerit:

- (1) Nicolai. Vel sic plenus: a Quisquis ita vult esse similis Deo ut ad illum stet, fortitudinisque suam, sicut scriptum est (Psalm. 58), ad illum custodiat, non ab illo recedat, ei cohaerens signetur tanquam ex annulo eera, illi affixus habeat imaginem eius; vere custodit similitudinem ad quam factus est. Porro autem si perverse voluerit imitari Deum, ut quomodo Deus non habet a quo formetur et regatur, sic ipse velit, sua potestate uti, ut (quomodo Deus) nullo formante vitali, nullo regente agat, quod vult; quid restat nisi ut ab eo deficiens quod incomparabiliter est, in detestum matris deficiat? Hoc diabolus nempe fecit. Imitari Deum voluit, sed perverse; non esse sub illius potestate, sed habere contra illum potestatem. Homo autem postquam sub praeccepto audivit a Domino, Noli tangere. Quid? Hanc arborem. Et la inferius: Quare autem tetigit? Quid illi deerat ut tangeret? Nisi quia sua potestate uti voluit, ut nullo sibi dominante fieret sicut Deus, quia Deo nullus utique dominatur. Item tract. 17 in Joan. sub finem: a Qui se voluit aequalem facere Deo, cum non esset, cecidit, et ex Angelo, factus est diabolus, et hanc superbiam homini propinavit, unde ipse deiectus est. Christus autem aequalis Patri natus erat, non factus, natus de substantia Patris: unde sic illud commendat Apostolus (ad Philip. 2): Non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo. Quid est: Non rapinam arbitratus est? Non usurpavit aequalitatem Dei, sed erat in illa in qua natus erat; quod idem est ac si diceret: Quia non usurpavit etc.
- (2) Sive sententiarum lib. 2, cap. 17, §. 3. Sed hoc ipsum ex Gregorio lib. 29 Moral., cap. 11, quod ad priora verba mutatus est, ubi tamen studio positum est pro industria,

scilicet ignorantia, infirmitate, et industria; et graviss est infirmitate peccare quae ignorantia, gravissimum industria quam infirmitate. Eva autem videtur ex ignorantia peccasse, quia seducta fuit; Adam vero ex industria, quia non fuit seductus, ut Apostolus ait. Ad quod dicimus quia licet Eva in diabolus suadebat; non tamen in hoc qui novit illud Dei esse mandatum, et peccatum esse contra agere, et ideo excusari a peccato per ignorantiam non potuit. Est enim ignorantia quae excusat peccatum et est ignorantia quae non excusat. Est autem ignorantia vincibilis, et ignorantia invincibilis. Excusatio omnis tollitur, ubi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia, quae excusat et quae non.

Est autem ignorantia triplex: eorum scilicet qui scire nolunt cum possunt: quae non excusat, quia et ipsa peccatum est; et eorum qui volunt sed non possunt, quae excusat, et est poena peccati, et non peccatum; et eorum qui quasi simpliciter nesciunt, non rementes vel proponentes scire, quae neminem plene excusat sed se fortasse ut minus puniatur. Unde Augustinus ad Valentinum (seu de Grat. et lib. Arbit., cap. 2 et 5): a Eis auferitur excusatio qui mandata Dei non verentur, quam solum habere homines de ignorantia. Et licet graviss sit peccare scienter quam nesciente, non ideo tamen confugiendum est ad ignorantiam tenebras, ut in eis quisquam excusationem requirat. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse: quia in eis qui volunt sed non possunt ipsa ignorantia peccatum est; in eis vero qui non poterunt poena peccati. Ignorantia vero quae non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, nullum sic excusat, ut aeterno igne non ardeat, sed fortasse tamen excusationem requirit. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia; cum et mandatum novit, et peccatum esse secus agere non ignoraverit.

Unde processerit consensus illius peccati, cum natura hominis esset incorrupta.

Solut etiam quaeri, cum sine vitio esset natura hominis, unde consensus mali processerit. Ad quod respondere potest quia ex libero arbitrio propria voluntatis fuit, et in ipso enim et in alio causa extitit, ut ferret deterior. In alio, quia in diabolo, qui suavit in ipso, quia voluntate liberi arbitrii consentit, et cum liberum arbitrium sit bonum, ex re utique boni mali ille consensus provenit; et ita ex bono malum manavit. De hoc autem in sequenti plenius tractabimus cum origo mali, et in qua re coalescat, investi gabatur.

An voluntas processerit illud peccatum.

Si vero quaeritur, utrum voluntas illud peccatum processerit, dicitur quia peccatum illud et in voluntate et in actu consistit, et voluntas actum processit, sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non processit; atque ex diaboli persuasione et hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit quae iustitiam deseruit, et iniquitatem inchoavit: ipsa voluntas iniquitas fuit.

super illud Job 54: Quasi de industria recesserunt a me, ubi septuaginta tantum legunt: Declinaverunt a lege Lei (Ex edit. P. Nicolai).

Divisio textus.

Postquam determinavit principium humani casus ex parte tentatoris, hic determinat principium intrinsecum ex parte ipsius hominis peccantis, et dividitur in partes duas: in prima inquit quod fuerit in homine primum peccatum, origo et radix peccatorum sequentium; in secunda inquit quod fuerit principium illius primi peccati, ibi: Solut etiam quaeri, cum sine vitio esset natura hominis; unde consensus mali processerit. Prima dividitur in partes tres: in prima dicit quod primum peccatum in homine fuit elatio; in secunda ostendit

S. Th. Opera omnia. V. 6.

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit. Hic ostendit qualis fuerit elatio viri et mulieris: et primo qualis fuerit elatio mulieris; secundo qualis fuerit elatio viri, ibi: Solet quaeri utrum illa talis elatio et amor propriae potestatis in viro fuerit, sicut in muliere.

Ex quo manifeste animadverti potest, quis eorum plus peccaverit. Hic concludit ex praedictis quod peccatum mulieris gravius fuit peccato viri: et primo ostendit propositum; secundo objicit in contrarium, ibi: Sed huic videtur contrarium quod Augustinus . . . ait. Quod autem peccatum mulieris gravius fuerit ostendit tripliciter: primo ex motivo ad peccandum, quia ex majori superbia; secundo ex offensa, quia in plures peccavit, ibi: Quae etiam in se et in proximum et in Deum peccavit; tertio ex poena, quia gravius punita est, ibi: Inde etiam colligitur quod mulier plus peccaverit, quia gravius punita est.

Sed huic videtur contrarium quod Augustinus . . . de viro et muliere peccatum suum excusantibus ait. Hic objicit contra hoc quod dictum est: et primo ostendit aequale fuisse peccatum; secundo ostendit peccatum viri fuisse gravius, ibi: Hic autem opponi solet. Circa primum duo facit, secundum quod duas auctoritates contra definita inducit. Secunda incipit, ibi: Veruntamen et de vero legitur quod voluit esse sicut Deus. Quaelibet autem istarum partium dividitur in objectionem et responsum.

Solet etiam quaeri, cum sine vitio esset natura hominis, unde consensus peccati processerit. Hic inquiri quod fuerit principium illius peccati: et dividitur in duas partes secundum quod duas movet quaestiones; secunda incipit, ibi: Si vero quaeritur, utrum voluntas illud peccatum processerit, dicimus quia peccatum illud et in voluntate et in actu consistit.

QUAESTIO I.

Hic duo quaeruntur: Primo de peccato primi hominis. Secundo de ignorantia.

Circa primum quaeruntur tria: 1.º quod fuerit primum peccatum secundum genus; 2.º quid homo peccando appetiit; 3.º quis plus peccavit, utrum vir vel mulier.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum primum peccatum hominis fuerit superbia. — (1 p., qu. 65, art. 2; et 2-2, qu. 65, art. 1; et de Mal., qu. 8, art. 3.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod superbia non fuit primum hominis peccatum. Discredere enim verba divina peccatum infidelitatis est. Sed peccatum hominis ex hoc processisse videtur quod verba Dei discredidit, vel de eis dubitavit, ut supra dictum est. Ergo primum peccatum hominis fuit infidelitas.

2. Praeterea, in spirituali aedificio primum fundamentum est fides, ut Hebr. 11 dicitur. Sed fidei opponitur infidelitas. Ergo etiam in progressu perditionis humanae primum peccatum fuit infidelitas, et non superbia.

3. Praeterea, Rom. 3, 19, dicitur: *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi*, et loquitur ibi de peccato primi hominis; per peccatum enim mors in mundum intravit. Ergo primum peccatum est inobedientia.

4. Praeterea, species peccati determinatur ex motivo ad peccandum. Sed mulier mota fuit ad peccandum ex delectabili secundo gustum; unde dicitur Genes. 3, 6: *Videns ergo mulier lignum etc.* Cum ergo circa delectabile ad esum sit gula, videtur quod primum hominis peccatum sit gula.

5. Praeterea, promissio daemonis mulierem ad peccandum instigavit. Sed daemon promisit perfectionem scientiae. Ergo ex appetitu scientiae peccavit. Sed immoderatus appetitus sciendi est curiositas. Ergo primum peccatum est curiositas.

6. Praeterea, quicumque non facit illud quod facere tenetur, peccat peccato omissionis. Sed tenebatur homo in tentatione conferre de praeepto injuncto: quia si contulisset, non peccasset. Ergo videtur quod peccato omissionis primo peccaverit.

7. Praeterea, primum peccatum hominis fuit radix et origo sequentium peccatorum. Sed, sicut dicitur 1 Timoth., ult., 10, *radix omnium malorum est cupiditas*. Ergo videtur quod primum peccatum fuit cupiditas, et non superbia vel elatio, ut in littera dicitur.

Sed contra est quod dicitur Eccli. 10, 13: *Initium omnis peccati superbia est*. Sed in primo peccato hominis omne peccatum initium sumpsit. Ergo primum peccatum fuit superbia.

Praeterea, diabolus tentans hominem, sui imitatore conatus est reddere. Sed daemon per superbiam peccavit, ut supra dictum est. Ergo et homo.

Solutio. Respondeo dicendum, quod contingit quandoque in uno actu, plurimum peccatorum deformitates inveniri: sed illa deformitas est principalior et formalior, complens speciem peccati, quae ex principali motivo relinquatur, in quod ordinantur alia: quia finis est id quod primum cadit in voluntate, ex qua est origo peccati; et ex fine actus morales specificantur; unde Philosophus dicit in 3 Ethic. (cap. 5) quod si aliquis inoechatur ut accipiat lucrum, magis avarus, seu injustus, quam moechus est. Secundum hoc dico, quod in primo peccato hominis multae deformitates apparent; unde Magister supra in eo notavit gulam, inanem gloriam, et avaritiam: propter quod unum peccatum multiplex potest dici; nihilominus tamen sunt omnia alia materialia respectu superbiae: quia ad finem excellentiae consequendae omnia ordinavit, sicut promissio daemonis ostendit quae ad peccatum instigavit, dixit enim: *Eritis sicut dii*, Genes. 3, 5. Et merito utriusque peccatum, et daemonis et hominis a superbia (1) incipit, quia omnium aliorum peccatorum defectus aliquis occasio solet esse (2): sola vero superbia est quae fundamentum ex perfectione sumit; unde Augustinus dicit (in Regul. Monach.), quod etiam bonis operibus insidiatur ut pereant.

Ad primum ergo dicendum, quod non erederunt Deum falsum dixisse (hoc enim simpliciter infidelitatis fuisset), sed crediderunt forte alio modo intelligendum fore metaphoricè, vel ad aliquid significandum esse (3) dictum. Vel dicendum, quod ex ipsa elatione (4) qua illud quod promittebatur appetebant, oculus mentis impeditus fuit ne actualiter

(1) *Al. deest a superbia.*

(2) *Construe sic: omnium peccatorum occasio defectus aliquis solet esse.*

(3) *Al. deest esse.*

(4) *Al. electio.*

liter veritatem divini dicti attenderent, secundum quod omnis malus aliquo modo ignorans est. Sed talis ignorantia vel dubietas, etiam credendorum, infidelitatem non facit.

Ad secundum dicendum, quod ordo compositionis est contrarius ordini resolutionis: quia quod est primum in compositione, est ultimum in resolutione: et ideo non sequitur quod si fides est prima in compositione aedificii spiritualis, infidelitas sit prima in resolutione ejusdem.

Ad tertium dicendum, quod inobedientia dupliciter sumitur: quandoque enim est speciale peccatum, quando scilicet ex contemptu praeepti aliquis specialiter peccat: quandoque autem sumitur prout est conditio generalis consequens omne peccatum mortale: cum enim praeeptum legis actus omnium virtutum ordinat, consequens est ut quodlibet vitium transgressionem annexam praeepti habeat, et inobedientiam: et sic dicitur (loc. cit.): *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi*.

Ad quartum dicendum, quod motum gulae non fuit principale motivum, sed secundarium, et ordinatum ad aliud, ut dictum est.

Ad quintum dicendum, quod non peccavit mulier in hoc quod appeteret scientiam eorum quae ad ipsam non pertinebant, quia hoc curiositas fuisset; sed in hoc quod in scientia eminentiam desideravit, ut in hoc quodammodo Deo aequaretur.

Ad sextum dicendum, quod non tenebatur tunc conferre, quia etiam sine collatione poterat tentationi resistere. Vel dicendum melius, quod fuit ibi omissio, non prout est speciale peccatum, sed prout est consequens omne peccatum: in omni enim (1) peccato commune est hoc quod aliquis non facit quod in se est ad resistendum peccato, quod si faceret, non peccaret.

Ad septimum dicendum, quod cupiditas tripliciter sumitur. Uno modo prout est speciale peccatum, et habet materiam specialem, scilicet bona ad usum vitae pertinentia, prout possidentur: et sic non est radix omnis peccati, nisi secundum quod infra Magister dicit, quod non est aliud genus peccati quod non interdum ex avaritia oriatur. Secundo modo dicitur cupiditas, ut est generale peccatum, prout est immoderatus appetitus habendi quodcumque, vel scientiam, vel possessionem, vel quodlibet aliud: et hoc modo supra Magister dixit in primo peccato hominis esse avaritiam: et hos duos modos ponit Augustinus 11 super Genes. (cap. 15). Tertio modo, prout non est peccatum, sed radix peccati, prout dicit quendam pronitatem appetitus ut inclinatur ad aliquid inordinate appetendum in actu. Et constat quod primo modo, ut cupiditas est speciale peccatum, homo ex avaritia non peccavit.

ARTICULUS II.

Utrum peccatum hominis fuerit hoc quod appetiit esse sicut Deus. — (1 p., qu. 65, art. 3; et 2-2, qu. 165, art. 2.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod peccatum hominis non fuerit in hoc quod appetiit esse sicut Deus. Completa enim voluntas prudentis de impossibili esse non potest, et praecipue de

(1) *Al. deest enim.*

illo quod in apprehensionem non cadit. Sed aliquam creaturam esse sicut Deus est impossibile, nec intellectus capi potest. Ergo hoc modo non appetiit, cum prudentiam et reliquas virtutes haberet, ut infra Magister dicit.

2. Si dicatur, quod non appetiit esse sicut Deus per aequalitatem, sed per similitudinem, contra. Sicut dicit Augustinus (1), amor est eorum quae habentur, sed appetitus eorum quae non habentur. Cum ergo homo in sui creatione ad Dei similitudinem factus sit, videtur quod hoc homo non appetiit.

3. Praeterea, constat quod malum per experientiam Deus scire non potest. Sed scientia boni et mali intelligitur de malo per experientiam, quae prius erat per cognitionem tantum. Ergo videtur quod ex hoc quod appetiit scientiam boni et mali, Dei similitudinem non affectavit.

4. Praeterea, Philosophus dicit 10 Ethic. (2), quod debemus nos in divina trahere quantum possumus: quia ipse nobis divina non invidet, ut quidam Poeta mentiebatur. Dionysius autem (3) et Augustinus (4) de Trinit., cap. ult.) dicunt quod ad Deum acceditur non loco sed similitudine. Cum ergo ad ipsum accedere debeamus, ut in Psal. 55, 6 dicitur: *Accedite ad eum, et illuminamini*, videtur quod non peccavit in hoc quod Dei similitudinem appetiit.

5. Praeterea, nullus peccat in appetendo illud quod naturaliter desiderat. Sed omnes homines, ut Philosophus dicit (in proem. Metaph.), natura desiderant scire. Cum ergo non appetiit divinam similitudinem nisi in scientia, ut verba serpentis ostendant, videtur, quod in appetendo Dei similitudinem non peccavit.

Sed contra est quod in littera dicitur per Augustinum (super Psalm. 70 conc. 2): *Qui perverse vult esse sicut Deus, perverse vult esse similis Deo, ut diabolus et homo*. Hoc etiam videtur ex improprio Dei, quod Genes. 3, 22 ponitur: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est*.

Solutio. Respondeo dicendum, quod homo quantum ad aliquid appetiit esse sicut Deus: quantum vero ad aliquid non. Si enim sicut dicit aequalitatem in aliqua perfectione, sic homo noluit quod ipse haberet tantam scientiam vel potentiam vel bonitatem quantum habet Deus: quia hoc ipsum impossibile et inogitabile est: sed quantum ad aliquid modum habendi voluit Deo parificari tam homo quam diabolus, ut scilicet uterque haberet perfectionem sibi datam, sicut habet Deus secundum aliquem modum; sed differenter: quia superbus angelus appetiit talem aequalitatem in potestate, sed homo in scientia. Cujus ratio est, quia primus angelus inter alias creaturas excellentior erat; unde quodammodo ex ordine suae naturae influentiam super alias creaturas habebat. Voluit ergo dignitati suae naturae innixus, ut ipse principium quoddam creaturarum sequentium existeret et gubernationis et causalitatis ejusdem modi, tamen

(1) Colligi potest ex ejus verbis super Psal. 118, conc. 8 (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Quoad priorem quidem partem de appetitu divinarum sive divini status ex cap. 7. Graeco lat. colligitur, vel antiq. cap. 11, et apud S. Thomam lect. 11: quo ad posteriorem autem de non invidiantia Dei ex cap. 2, lib. 1 Metaph., ubi poetam illum qui invidiam Divinitati tribuebat, Simonidem fuisse refert (Ex edit. P. Nicolai).

(3) De div. Nom. cap. 3 (Ex edit. P. Nicolai).

sub primo principio a quo suam potentiam recognoscebat, sed hoc secundum dignitatem naturae suae adipisci praesumebat, non ex divino munere superaddito. Homo vero qui creaturis inferioribus superpositus erat, ut eas regeret, et eis uteretur, non tam per potentiam quam per prudentiam, hoc modo appetit ut per naturae suae conditionem et ligni prohibiti edulium tantam scientiae plenitudinem consequeretur ut ex lumine propriae rationis (quod tamen a Deo sibi collatum esse credebat) et seipsum regeret in omnibus, et inferiora sibi subiecta. Unde Augustinus dicit (super Psal. 70, ubi sup.), quod noluit ut servus teneri praecepto quasi ab alia regula per lumen naturali lumini superadditum. Et hoc etiam verba serpentis ostendunt, qui promisit scientiam boni et mali, quod ad actiones pertinet, et ad gubernationem rerum.

Ad primum ergo dicendum, quod elatio (1) in tantum caecat oculos mentis ut illud aestimet esse possibile quod impossibile non est; unde potuit esse ut ad verba serpentis homo excellentiam inordinate appeteret in communicando ex illo appetitu vero excaecatus, perversum iudicium de impossibili proferret, et sic appetitus declinaret ad hunc excellentiae modum. Vel dicendum, quod aequalitatem aequiparantiae (quod impossibile est et cogitari non potest) non appetit, sed assimilationem quamdam, ut dictum est, quam cogitare potuit.

Ad secundum dicendum, quod similitudinem naturalis dignitatis quam in creatione accepit appetendo non peccavit, sed quia ipse super hoc aliam similitudinem appetit, ut scilicet sicut Deus luminis suae naturae omnia regit et gubernat, ita etiam homo per naturae lumen rationis sibi subdita gubernaret, et seipsum sine adiutorio exterioris luminis.

Ad tertium dicendum, quod homo non appetit mala per experientiam scientiae, sed per iudicium: sed hoc consequutum est ex peccato suo quod malum per experimentum cognosceret; ut sic et daemonis promissio verificaretur completa (2), cuius consuetudo est ut dubiis verbis homines fallat, et ut nomen arbori impositum non frustra videatur.

Ad quartum dicendum, quod ad Dei similitudinem accedendum est, secundum modum et ordinem unicuique a Deo praestitum; sed qui proprio motu ad Dei similitudinem accesserit, perverse vult esse similis Deo, ut Augustinus dicit in littera: omnis enim peccator appetit similitudinem Dei, eum nihil sit appetibile nisi prout eius similitudinem habet: sed in hoc peccat, quia quaerit eius similitudinem inordinate, et in quo quaerenda non est.

Ad quintum dicendum, quod non peccavit in hoc quod scientiam appetit, sed quia inordinate appetit, ut dictum est.

ARTICULUS III.

Utrum mulier gravius peccaverit quam vir.
(2-2, qu. 163, art. 4.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod mulier gravius quam vir non peccaverit. Uterque enim elationis vitio peccavit. Sed elatio illa non fuit nisi in hoc quod Dei similitudinem perverse

(1) Al. electio.
(2) Al. incompleta.

appetierunt. Ergo videtur quod uterque idem appetit, et aequaliter peccaverunt.

2. Praeterea, infirmitas peccatum excusat. Sed mulier infirmior fuit viro, propter quod diabolus, ut dictum est supra, eam primo aggressus est. Ergo videtur quod ipsa minus peccaverit.

3. Praeterea, propter hoc peccatum daemonis gravius iudicatur quam peccatum hominis, quod eminentiorem cognitionem de Deo habebat. Sed vir magis erat praeditus spirituali mente quam mulier, ut in littera dicitur. Ergo videtur quod ipse gravius peccaverit.

4. Praeterea, regimen mulieris ad virum pertinet; unde et supra dictum est, quod per virum ad mulierem praeceptum delatum est. Ergo videtur quod etiam peccatum mulieris viro imputandum sit, et magis aggravandum.

5. Praeterea, peccare ex consideratione misericordiae divinae, videtur esse peccatum praesumptionis, quae est species peccati in Spiritu sancto, quod est gravissimum. Cum ergo vir peccaverit cogitans de Dei misericordia, ut in littera dicitur, videtur quod ipse gravius peccaverit quam mulier.

Sed contra, peccatum a diabolo pervenit in mulierem, et a muliere in virum. Sed diabolus gravius peccavit quam mulier. Ergo et mulier gravius quam vir.

Praeterea, ad idem sunt ea quae in littera adducuntur.

Solutio. Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est, non est inconveniens quod duorum peccatorum unum sit altero gravius, diversis circumstantiis consideratis; illud tamen simpliciter gravius dicendum est quod in pluribus sive posterioribus praeponderat: illud autem potissimum in quolibet peccato est quod ad peccatum movet, ut prius dictum est; et ideo secundum hoc maxime gravitas peccati attendenda est: et secundum hoc patet quod peccatum mulieris gravius est; mulier enim ex sola elatione mentis ad peccandum mota fuit, vir autem non ex sola elatione, sed simul eum hoc ex quadam amabili benignitate ad uxorem, quod aliquo modo peccatum eius mitigat. Item elatio quae movit mulierem, major fuit quam elatio quae movit virum. In muliere enim talis fuit elationis progressus ut ad verba serpentis tantum excellentiae appetitum conceperet ut iudicium rationis perverteret, et crederet hoc possibile et verum quod diabolus dicebat: et propter hoc dicitur esse seducta. In viro autem non tantum exerevit in principio amor propriae excellentiae ut iudicium eius perverteret, quasi crederet hoc esse futurum; sed quia illud vellet, si possibile foret; et ideo non dicitur fuisse seductus: sed tamen talis elatio ad experiendum ipsum incitavit; unde aliquam dubitationem elatio in eo fecit, quae in muliere firmam opinionem conceperat: et ideo etiam voluntas mulieris perfecta consecuta est in appetitum divinae similitudinis; sed viri imperfecta, scilicet sub conditione si possibile foret.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut ex praedictis patet, licet id quodammodo uterque appetierit, non tamen aequaliter: quod enim creditur esse possibile, completum desiderium habet, id vero quod impossibile creditur esse (1), vel de e-

(1) Al. impossibile creditur esse possibile.

ius possibilitate dubitatur, habet desiderium conditionatum tantum: quia homo illud vellet si possibile foret. Quia ergo mens mulieris per elationem ad verba serpentis conceptam intantum excaecata est ut illud possibile crederet quod diabolus promittebat, completum desiderium habuit; vir vero incompletum, quia hoc possibile non creditur.

Ad secundum dicendum, quod in muliere non erat tanta debilitas quin peccato resistere posset; unde quamvis debilitas mulieris sit aliqua circumstantia diminuens peccatum ipsius per comparationem ad virum, non tamen simpliciter minus peccatum fecit.

Et similiter dicendum ad tertium et quartum.

Ad quintum dicendum, quod cogitare de Dei misericordia cum proposito poenitendi et resiliendi a peccato, non facit praesumptionis peccatum, sed magis peccatum alleviat; sed cogitare de Dei misericordia sine proposito poenitendi hoc praesumptionis est, et contemptus divinae iustitiae: nec sic Adam de misericordia cogitavit.

QUAESTIO II.

Deinde quaeritur de ignorantia de qua fit mentio in littera; et quaeruntur duo: 1.º an ignorantia peccatum sit; 2.º an peccatum excuset.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum ignorantia sit peccatum.
(1-2, qu. 76, art. 2; et de Malo, qu. 3, art. 7.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod ignorantia peccatum non sit. Omne enim peccatum, ut Augustinus dicit (lib. de duabus Animabus contra Manich., cap. 10), est in voluntate. Ignorantia autem est intellectus. Ergo non est peccatum.

2. Praeterea, omne peccatum est originale vel actuale. Sed ignorantia non est originale peccatum, sed magis concupiscentia, ut infra dicitur: nec etiam est actuale, quia non est dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei. Ergo ignorantia non est peccatum.

3. Praeterea, omne peccatum consistit in defectu alicujus actus, et non in defectu alicujus habitus: alias aliquis dormiendo peccaret. Ignorantia autem magis opponitur habitui quam actui. Ergo idem quod prius.

4. Praeterea, ignorans in ignorantia sua continue manet. Si ergo ipsum ignorare peccatum esset, videtur quod continue peccaret; non enim apparet ratio quare magis nunc sit peccatum quam prius. Sed hoc videtur grave dicere. Ergo videtur quod ignorantia non sit peccatum.

5. Praeterea, Augustinus, ubi supra, dicit, quod omne peccatum est voluntarium. Ignorantia autem non est voluntarium, cum ab hominibus naturaliter scientia desideretur, secundum Philosophum. Ergo non est peccatum.

Sed contra est quod 1 Corinth. 14, 58, dicitur: *Qui ignorat, ignorabitur*; et loquitur de ignorantia reprobationis. Sed nulli debetur reprobatio nisi pro peccato mortali. Ergo ignorantia est peccatum mortale.

Praeterea, Isaiae 3, 15, dicitur: *Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*. Sed poena non debetur nisi culpa. Ergo carere scientia, est culpa.

Solutio. Respondeo, quod quidam dixerunt, nullam ignorantiam, quantum in se est, culpam esse, sed ratione alicujus annexi, vel praecedentis vel sequentis: praecedentis, ut causae, scilicet negligentiae addiscendi; sequentis, ut effectus, scilicet alicujus inordinati actus, qui ignorantiam sequitur. Sed quia de ratione culpae non est plus, nisi quod sit privatio alicujus quod debitum est haberi, in potestate ejus qui privatur, existens; ideo etiam ipsam ignorantiam secundum se possumus culpam dicere; si tamen ignorantia privative et non negative accipiatur: et dico ignorantiam privative acceptam quae est ejus quidem quod quis natus est addiscere, quidquid sit illud: non enim idem est quod omnes scire tenentur, eum ad plura scienda quidam magis aliis teneantur; unde aliqua ignorantia est peccatum uni quae non est peccatum alteri: unicuique enim peccatum est ignorantia eorum quae ad bonos mores et fidei veritatem pertinent; sed alicui in officio constituto est etiam peccatum ignorantia eorum quae ad suum officium pertinent. Nec est mirum, si hoc ipsum quod est scientia carere, peccatum est ei qui potest et tenetur habere; cum etiam carere aliquo corporali ad officium pertinente peccatum sit, ut tonsura, vel veste ad officium accommodata; et quod ista in se peccata sint, poena ostendit quae pro eis juste infligitur.

Ad primum ergo dicendum, quod esse in voluntate contingit dupliciter: vel sicut in subjecto; et hoc modo non omne peccatum in voluntate est; aliquid enim est in concupisibili vel irascibili, et sic de aliis viribus; vel sicut in causa, ut scilicet ipsa voluntas sit domina ejus quod in ea esse dicitur, quasi in ejus potestate existens; et hoc modo omne peccatum in voluntate est, etiam ignorantia: ipsa enim voluntas imperat aliis viribus et intellectui; unde actus aliarum virium sunt in potestate voluntatis, et defectus earum, scilicet solum illi qui rationi obediunt.

Ad secundum dicendum, quod ignorantia non est originale peccatum (non enim ignorantia imputatur puero in peccatum, antequam ad tempus deputatum venerit), sed est peccatum actuale eo modo quo omissio peccatum actuale dicitur; et eodem modo convenit peccati actualis descriptio ignorantiae sicut omissioni; quod qualiter sit, infra dicitur.

Ad tertium dicendum, quod quamvis scientia, cui opponitur ignorantia, non sit actus qui est operatio, sed habitus; tamen per operationem aliquam quae est in potestate voluntatis acquiritur; et ideo hoc ipsum quod est scientiam habere, voluntati subiectum est; et per consequens hoc quod est (1) scientia carere; et inde est quod culpae rationem habet.

Ad quartum dicendum, quod peccatum omissionis non habet rationem culpae nisi ex hoc quod opponitur praecepto affirmativo legis naturalis vel scriptae. Praeceptum autem affirmativum obligat semper, sed non ad semper; et ideo omnis omissio pro illo tempore est peccatum in actu in quo quis per praeceptum obligatur; et quoties illud tempus revertitur, toties peccatum multiplicatur.

Ad quintum dicendum, quod quamvis omnis homo naturaliter scientiam desideret et scientiam velit, non tamen omnes volunt id per quod ad scientiam pervenitur; et sic quodammodo ignoran-

(1) Al. hoc modo est.

